SVĚTOVÁ PRÓZA
Na Zemi jsme na okamžik nádherní
Ocean Vuong
VYŠEHRAD

Na Zemi jsme na okamžik nádherní

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Ocean Vuong
Na Zemi jsme na okamžik nádherní – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Na Zemi jsme na okamžik nádherní

Ocean Vuong

Na Zemi jsme na okamžik nádherní

Ocean Vuong

VYŠEHRAD

Tato kniha vychází s podporou Ministerstva kultury ČR

Copyright © 2019 by Ocean Vuong
Translation © Martin Světlík, 2021
Epilogue © Františka Schormová, 2021

ISBN tištěné verze 978-80-7601-540-1
ISBN e-knihy 978-80-7601-548-7 (1. zveřejnění, 2021)
ISBN e-knihy 978-80-7601-549-4 (1. zveřejnění, 2021)
ISBN e-knihy 978-80-7601-547-0 (1. zveřejnění, 2021)

Mé matce

Možná ti však – poslouží-li mi slova jako malý pozemek
a můj život jako úhelný kámen – dokážu postavit střed.

– Qiu Miaojin

Chci mluvit pravdu a už jsem ti pověděla o širokých řekách.

– Joan Didionová

I

Začnu znovu.

Mami,
píšu, abych ti byl nablízku – přestože s každým slovem, které napíšu, se ti vzdaluju. Píšu, abych se vrátil v čase na benzinku ve Virginii, kde jsi s hrůzou zírala na vycpaného jelena zavěšeného u záchodu nad automatem na pití a stín jeho paroží ti padal na tvář. V autě jsi pak nepřestávala vrtět hlavou. „Nechápu, co je to napadlo. To nevidí, že je to mrtvola? Mrtvoly se mají odklidit, a ne takhle navždycky zůstat trčet."

Vzpomínám na toho jelena, jak jsi zírala do těch jeho černých, skleněných očí a viděla v nich svůj odraz, celé svoje tělo, pokřivené tím mrtvým zrcadlem. Tebou neotřásl ani tak bizarní pohled na zavěšenou zvířecí hlavu, ale skutečnost, že vycpanina představovala ztělesněnou smrt, která nekončí, smrt, která neustále umírá, zatímco kolem ní procházíme, když si jdeme ulevit.

Píšu, protože mě učili, že nemám nikdy začínat větu slovem *protože*. Já se ale nesnažil napsat větu – snažil jsem se dostat na svobodu. Protože svoboda, jak jsem se dozvěděl, není nic jiného než vzdálenost mezi lovcem a jeho kořistí.

• • •

Podzim. Kdesi nad Michiganem se kolonie monarchů stěhovavých, která čítá přes patnáct tisíc motýlů, připravuje na každoroční let na jih. Během dvou měsíců, od září do listopadu, se s třepotáním křídel přesunou z jižní Kanady a Spojených států do některých oblastí středního Mexika, kde přezimují.

Sedávají v naší blízkosti, na okenních parapetech a drátěných plotech, na šňůrách na prádlo, ještě rozmlžených vahou právě pověšeného prádla, na kapotě omšele modrého chevroletu, pomalu skládají křídla, jakoby se s nimi loučili, načež se zas prudce rozletí.

Jediná mrazivá noc může vyhubit celé pokolení. Žití je tedy otázkou času, načasování.

Tenkrát, když mi bylo pět nebo šest, jsem na tebe z legrace vyskočil zpoza dveří na chodbě a zakřičel „Prásk!". Vyjekla jsi, tvář celou zkřivenou a zbrázděnou, a pak jsi propukla v pláč, opřela ses o dveře a s rukou na hrudi lapala po dechu. Já zůstal zmateně stát a dětská vojenská přilba mi sklouzla z hlavy. Byl jsem malý Američan, který napodoboval, co viděl v televizi. Nevěděl jsem, že máš v sobě stále válku, ostatně neměl jsem ani tušení, že nějaká válka byla, že když do tebe pronikne, nikdy tě neopustí – že zní ozvěnou jako zvuk mající tvář tvého vlastního syna. Prásk.

Tenkrát ve třetí třídě jsem s pomocí paní Callahanové, která mě učila angličtinu, přečetl první knížku, kterou jsem miloval, dětskou knížku od Patricie Polaccové, která se jmenovala *Hromový dort*. Vyprávělo se v ní o holčičce a její babičce. Jednou zahlédly, jak se na zeleném obzoru stahují mračna a blíží se bouřka, jenže místo toho, aby zabednily okna a na dveře přibily prkna, rozhodly se, že upečou dort. Jejich počínání ve mně uvolnilo kotvy, jak nebezpečně, ale zároveň s kuráží, odmítly jednat podle zdravého rozumu. Paní Callahanová stála za mnou s ústy u mého ucha a já se nechal dál unášet proudem jazyka. Jak mluvila, příběh se rozvíjel, bouře se pře-

hnala, a pak ještě jednou, když jsem po ní slova opakoval. Péct dort v oku hurikánu; krmit se sladkostmi na pokraji nebezpečí.

• • •

Byly mi asi čtyři, když jsi mě poprvé uhodila. Ruka, záblesk, zúčtování. Ústa mi hořela dotekem.

Tenkrát, když jsem se tě pokoušel učit číst tak, jak to dělala paní Callahanová, přiblížil jsem se rty k tvému uchu, položil ti dlaň na ruku a pod stíny, které jsme vrhali, nechal plynout slova. Jenomže takové počínání (kdy syn učí matku číst) převrátilo naruby naše vzájemné postavení a s tím i naši identitu, která byla v této zemi už beztak oslabená a okleštěná. Po několika neúspěšných začátcích a koktání se ti věty v hrdle zkřivily nebo uzamkly a s trapným pocitem selhání jsi knížku s prásknutím zavřela. „Nemusím umět číst," zkřivila jsi obličej a odtáhla ses od stolu. „Vždyť *vidím* – to mi zatím k životu stačilo, ne snad?"

Tenkrát ta příhoda s dálkovým ovladačem. Podlitina na předloktí, o které jsem lhal učitelům. „Upadl jsem, když jsme hráli na honěnou."

Tenkrát, když ti bylo šestačtyřicet, jak jsi najednou zatoužila vybarvovat. Jednoho rána jsi prohlásila: „Jdeme do Walmartu. Potřebuju omalovánky." Celé měsíce jsi plnila prostor mezi pažemi odstíny, které jsi nedokázala vyslovit. *Purpurová, rumělková, pampelišková, cínová, kaštanová, skořicová*. Den co den ses celé hodiny skláněla nad obrázky farem, pastvin, Paříže, dvou koní na větrem vymleté planině, dívčího obličeje s černými vlasy a pletí, kterou jsi nechala bílou, nevybarvenou. Vystavovala jsi je po celém domě, který začal připomínat třídu na základní škole. Když jsem se tě zeptal, „Proč vybarvuješ, proč zrovna teď?", odložila jsi safírovou pastelku a zahleděla ses jako ve snu na nedokončenou zahradu. „Na chvíli se tam

projdu," odpověděla jsi. „Všechno ale vnímám. Jako kdybych byla pořád tady v pokoji."

Tenkrát, když jsi mi na hlavu hodila krabici s legem. Dřevěná podlaha skropená krví.

„Vymyslel sis někdy místo, a pak se do něj přemístil?" zeptala ses, zatímco jsi vybarvovala obrázek domku ve stylu Thomase Kinkadea. „Pozoroval ses někdy zezadu, jak pronikáš hlouběji a hlouběji do té krajiny, až se sobě vzdaluješ?"

Jak jen jsem ti mohl vysvětlit, že to, co popisuješ, je psaní? Jak jen jsem ti mohl říct, že navzdory všemu jsme si vlastně my dva blízcí tak, jako splynulé stíny našich dlaní na dvou různých stránkách?

„Promiň," omlouvala ses mi, když jsi mi obvazovala ránu na čele. „Obleč se. Půjdeme do McDonaldu." S hlavou pulzující bolestí jsem namáčel kuřecí nugety do kečupu, zatímco ty jsi přihlížela. „Musíš vyrůst a zesílit, jo?"

• • •

Včera jsem si zase přečetl *Deník truchlení* Rolanda Barthese. Tu knihu psal denně, celý rok poté, co mu zemřela matka. *Znám tělo své matky*, píše, *nemocné a pak umírající*. Tehdy jsem přestal číst. Tehdy jsem se rozhodl ti napsat. Tobě, která jsi ještě naživu.

Poslední sobotu v měsíci jsme vždycky vyrazili do nákupního centra, pokud ti po zaplacení účtů zbyly nějaké peníze. Někteří lidé se pěkně oblékají do kostela nebo na večeři; my jsme se vyfintili do obchodního centra u dálnice I-91. Vstávala jsi brzo, hodinu ses líčila, oblékla se do svých nejlepších černých šatů pošitých flitry, vzala sis své jediné zlaté kruhové náušnice a nazula černé brokátové boty. Pak sis klekla, vetřela mi do vlasů pomádu a sčesala je dozadu.

Kdyby nás viděl někdo cizí, nepoznal by, že si kupujeme jídlo v místním obchodu na rohu Franklin Avenue, u jehož dveří se válely stvrzenky od poukázek na jídlo, kde základní

potraviny jako mléko a vejce stály třikrát víc než na předměstí a otlučená a scvrklá jablka se válela v kartonové krabici, jejíž dno nasáklo prasečí krví z netěsnící přepravky s volně položenými vepřovými kotletami, pod nimiž se led už dávno roztekl.

„Dáme si ty nóbl čokolády," říkala jsi a ukazovala na obchod s pralinkami Godiva. Vzali jsme si papírový pytlík a do něj namátkou vybrali pět nebo šest kostiček čokolády. Často jsme si v obchodním centru nekoupili nic jiného. Pak jsme chodívali a předávali si mezi sebou jednu kostičku, dokud se nám prsty sladce a černě neleskly. „Takhle si má člověk užívat života," říkala jsi, když sis olizovala prsty, z jejichž nehtů se po týdnu, kdy jsi ostatním poskytovala pedikúru, setřel růžový lak.

Tenkrát na parkovišti jsi křičela a mávala pěstmi, zatímco ti večerní slunce leptalo vlasy do ruda. Pažemi jsem si kryl hlavu před dutými údery tvých kloubů.

O těch sobotách jsme chodívali pasážemi tak dlouho, dokud obchody jeden po druhém nestáhly kovové mříže. Pak jsme zamířili k autobusové zastávce na konci ulice, dech nám poletoval nad hlavami, tobě na tváři usychal make-up. V rukou jsme nesli jen svoje ruce.

• • •

Dnes ráno, těsně před rozedněním, stál před mým oknem jelen, v mlze tak husté a světlé, že druhý jelen, který stál opodál, vypadal jako nedokončený stín toho prvního.

Můžeš si tu scénu vybarvit. Můžeš ji nazvat „Dějiny paměti".

• • •

Migraci může odstartovat sklon slunečního světla, který naznačuje změnu ročního období, teploty, života rostlin a přísunu potravy. Samičky monarchů stěhovavých kladou vajíčka po cestě. Každé vyprávění má víc než jednu nit, každá nit je příběhem o rozdělení. Cesta je dlouhá sedm tisíc sedm

set sedmdesát tři kilometrů, víc, než kolik měří tahle země. Monarchové, kteří odletí na jih, se na sever už nevrátí. Každý odlet je tedy konečný. Jenom jejich děti se vracejí; jenom budoucnost znovu navštěvuje minulost.

Co jiného je země než bezmezná věta, než život?

Tenkrát jsi u toho čínského řezníka ukázala na pečené prase, které viselo na háku. „Takhle přesně vypadají žebra člověka, který uhořel." Pak ses přiškrceně zasmála, po chvíli mlčení jsi vyndala peněženku a zamračeně jsi počítala, kolik máme peněz.

Co jiného je země než doživotí?

• • •

Tenkrát ten galon mléka. Džbán se mi tříští o ramenní kost, načež na kuchyňské kachličky dopadá vytrvalý bílý déšť.

Tenkrát, když jsme šli do lunaparku a ty jsi se mnou jela na Supermanově horské dráze, protože jsem se sám bál. Zvracela jsi pak s hlavou zabořenou v odpadkovém koši. Ve svém radostném opojení jsem ti tenkrát zapomněl říct *Děkuju*.

Tenkrát, když jsme jeli nakupovat do Godwillu a nabrali si do vozíku hromadu věcí se žlutou cenovkou, protože žlutá cenovka znamenala padesátiprocentní slevu. Roztlačil jsem nákupní vozík, naskočil na zadní příčku, klouzal se a cítil se jako boháč s tou naší kořistí odložených pokladů. Měl*as* tenkrát narozeniny. Rozhazovali jsme. „Vypadám jako opravdová Američanka?" zeptala ses, když sis zkoušela bílé šaty. Možná byly trochu moc formální vzhledem k příležitostem, které se ti mohly naskytnout, ale přesto byly dostatečně všední, abys je přece jen *mohla* užít. Kdo ví. Zakřenil jsem se a přikývnul. Vozík byl už tak vrchovatě naložený, že jsem před sebe pořádně neviděl.

Tenkrát ten kuchyňský nůž – ten, co jsi popadla, odložila, a pak mi třesoucím hlasem tiše řekla: „Vypadni. Vypadni." A já vyběhl ze dveří a rozběhl se černými letními ulicemi. Běžel

jsem, dokud jsem nezapomněl na to, že mi je deset, dokud jsem neslyšel nic než tlukot vlastního srdce.

• • •

Tenkrát v New Yorku, týden poté, co během autonehody zemřel bratranec Phuong, jsem nastupoval do příměstského vlaku linky 2 a ve chvíli, kdy se otevřely dveře, jsem ho spatřil živého, jeho tvář, jasná a kulatá, se dívala přímo na mě. Zalapal jsem po dechu – bylo mi ale jasné, že je to jen někdo, kdo se mu podobá. Přesto mě pohled na něco, o čem jsem netušil, že ještě někdy uvidím, rozrušil – ty zcela jasné rysy, veliká čelist, široké čelo. Jeho jméno se mi vydralo z úst dříve, než jsem jej mohl zadržet. Když jsem vystoupil z podzemky, sednul jsem si na požární hydrant a zavolal ti. „Mami, já ho viděl," oddechoval jsem. „Mami, přísahám, že jsem ho viděl. Vím, že to zní šíleně, ale viděl jsem Phuonga ve vlaku." Prožíval jsem panický záchvat. A ty jsi to věděla. Chvíli jsi mlčela a pak jsi začala broukat melodii „Hodně štěstí, zdraví". Neměl jsem tenkrát narozeniny, ale byla to jediná písnička, kterou jsi znala v angličtině. A já poslouchal a tisknul si telefon k uchu tak silně, že ještě hodiny poté jsem měl na tváři obtisknutý růžový obdélník.

• • •

Je mi dvacet osm let, měřím 163 cm, vážím 51 kg. Vypadám hezky přesně ze tří úhlů a příšerně ze všech ostatních. Píšu ti z těla, které bývalo tvoje. Čímž chci říct, že ti píšu jako syn.

Když budeme mít štěstí, konec věty je místem, kde můžeme začít. Když budeme mít štěstí, něco se přenese dál, jakási další abeceda vepsaná v krvi, šlachách a neuronech; předkové, již zatěžují svůj rod tichým nutkáním letět na jih, směřovat k místu ve vyprávění, které nikdo neměl přežít.

• • •

Tenkrát v nehtovém studiu jsem tě zaslechl, jak utěšuješ zákaznici, která nedávno utrpěla ztrátu. Zatímco jsi jí lakovala nehty, v slzách se ti svěřovala: „Děťátko moje, přišla jsem o ni, o svoji holčičku, Julii. Nemůžu tomu uvěřit, moje nejstarší, nejsilnější."

Pokývala jsi hlavou, pod maskou bylo vidět tvůj vážný pohled. „Klid, klid," utěšovala jsi ji anglicky. „Neplakejte, paní. Vaše Julie," pokračovala jsi, „umřela jak?"

„Rakovina," odpověděla ta paní. „A ještě přímo tam na zahradě! Umřela mi na zahradě za domem, sakra."

Odložila jsi její ruku a sundala sis masku. Rakovina. Naklonila ses k ní. „Moje máma umřela taky na rakovinu." Celá místnost ztichla. Všichni kolegové se zavrtěli na židlích. „Ale co se stalo na zahradě, proč tam umřela?"

Žena si otřela slzy. „Protože tam žije. Julie je můj kůň."

Pokývala jsi hlavou, nasadila sis masku a pokračovala v lakování nehtů. Poté co žena odešla, mrštila jsi maskou přes místnost. „Zasranej kůň?" řekla jsi vietnamsky. „Do háje, a já už se chystala jít s květinami na hrob její dcery!" Po zbytek dne, kdy ses věnovala jiným rukám, jsi čas od času vzhlédla a zavolala: „Byl to jen zasranej kůň!" a všichni jsme se rozesmáli.

• • •

Tenkrát, když mi bylo třináct a konečně jsem řekl dost. Ty jsi napřahovala ruku a já cítil na lícní kosti štiplavou bolest od první rány. „Dost, mami. Přestaň. Prosím." Upřeně jsem se na tebe zadíval, jako jsem se už tou dobou naučil dívat do očí těch, kteří mě šikanovali. Odvrátila ses, beze slova sis oblékla hnědý vlněný kabát a šla do obchodu. „Jdu koupit vajíčka," prohodila jsi přes rameno, jako kdyby se nic nestalo. Oba jsme ale věděli, že už mě nikdy neuhodíš.

Monarchové, kteří přežili cestu na jih, předali toto poselství svým dětem. Vzpomínka na příbuzné, kteří nepřežili počáteční zimu, jim byla vetkána do genů.

Kdy končí válka? Kdy můžu říct tvé jméno tak, aby znamenalo jen tvé jméno a ne to, co jsi nechala za sebou?

Tenkrát, když jsem se probudil do inkoustově modré hodiny a v hlavě – ne v celém domě – mi hrála slabě hudba. Dřevěná podlaha mě studila do chodidel, když jsem vešel do tvého pokoje. Postel byla prázdná. „Mami," řekl jsem do hudby, nehybný jako řezaná květina. Byl to Chopin a hudba se linula ze skříně. Dveře lemovala narudlá záře, jako kdyby za nimi hořelo. Seděl jsem před skříní, poslouchal předehru a tvé pravidelné oddechování. Netuším, jak dlouho jsem tam seděl. V jednu chvíli jsem se ale vrátil do postele, přitáhl si deku až k bradě a čekal, dokud to nepomine, ne hudba, ale to, jak jsem se třásl. „Mami," řekl jsem nikomu, „pojď ven. Vrať se."

• • •

Jednou jsi mi řekla, že lidské oko je ten nejosamělejší boží výtvor. Tolik ze světa prochází skrze panenku, a přesto nic nezadrží. Oko, samotné ve svém důlku, ani neví, že existuje ještě jedno téměř stejné jen pár centimetrů od něj, stejně tak hladové jako prázdné. Když jsi otevřela dveře, za nimiž jsem poprvé v životě spatřil padající sníh, zašeptala jsi: „Dívej."

• • •

Tenkrát, když jsi nad dřezem loupala košík fazolí, jsi zničehonic prohlásila: „Nejsem monstrum. Jsem matka."

Co myslíme tím, když říkáme přeživší? Možná že přeživší je ten poslední, který se vrací domů, poslední monarcha, který dosedne na větev již obtěžkanou duchy.

Obklopilo nás ráno.

Odložil jsem knihu. Vršky fazolí se stále odlamovaly. S klapotem dopadaly na dno kovového dřezu jako prsty. „Nejsi monstrum," řekl jsem.

Jenže to jsem lhal.

Chtěl jsem spíš říct, že být monstrem není zase tak hrozná věc. To slovo pochází z latinského *monstrum*, což je boží posel pohromy, a ve staré francouzštině potom znamenalo zvíře různorodého původu: kentaur, gryf, satyr. Být monstrem znamená být smíšeným signálem, majákem: stejně tak útočištěm, jako varováním.

Četl jsem, že u rodičů trpících posttraumatickou poruchou je pravděpodobnější, že budou bít své děti. Možná že je v tom přece jen cosi monstrózního. Možná že vztáhnout ruku na své dítě znamená připravit ho na válku. Naučit ho, že když mu v těle buší srdce, není to nikdy tak jednoduché, jako když srdce prostě říká tělu *ano ano ano*.

Nevím.

Vím ale, že tenkrát v obchodě Goodwill jsi mi s očima rozšířenýma a zamženýma podala ty bílé šaty. „Můžeš přečíst tohle," poprosila jsi mě, „a říct mi, jestli jsou ohnivzdorné?" Prohledal jsem lem šatů, zkoumal nápis na cedulce. Přestože jsem sám ještě neuměl číst, odpověděl jsem: „Jo." Jako by se nechumelilo. „Jo," zalhal jsem a přidržel ti šaty u brady. „Jsou ohnivzdorné."

O pár dní později, když jsi byla v práci, mě v těch šatech zahlédl na předzahrádce jeden kluk odvedle, když projížděl kolem na kole – oblékl jsem si je, protože jsem myslel, že se ti budu víc podobat. Nazítří mi děti na tělocviku nadávaly, že jsem *pošuk*, *teplouš*, *buzna*. Mnohem později jsem přišel na to, že ta slova jsou rovněž výrazy pro *monstrum*.

Čas od času si představuju, že monarchové neutíkají před zimou, ale před oblaky napalmu z tvého dětství ve Vietnamu. Představuju si je, jak vylétají z těch ohnivých výbuchů bez újmy, jak se jim černočervená křídla třepotají jako suť, rozprášená po obloze na tisíce kilometrů daleko, takže při pohledu na nebe není člověk schopen určit, kde došlo k počáteční explozi, vidí jen hejno motýlů poletujících v čistém, svěžím